ՈՒՂԵՐՁՆԵՐ „ՄՇԱԿԻ“ ՔԱՌԱՍՆԱՄԵԱԿԻ ԱՌԻԹՈՎ

№ 12

(ՅԱՒԵԼՈՒԱԾ „ՄՇԱԿԻ“ № 122-Ի)

ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆՈՒ ՑԻՇԱՏԱԿԻՆ
(„Մշակի“ 40-ամեակի առիթով)

—

Ո՛չ արծաթ, ոսկի, ոչ կեանք վառահեղ,
Ո՛չ ժառանգութիւն, իր հայրենական—
Ապարանք հսկայ, պարտէզներ շքեղ,
Աղամանդական ոչ շուք ու նշան
Չը գրաւեցին նրան աշխարհում.
Իրը աննենգ ընկեր, իրը սիրահար,
Նա լոկ քեզ սիրեց իր ամբողջ կեանքում
Հայրենի հողի անխոնջ հերկավար,
Քեզ, խրճուկ մշակ, այրված արևից,
Կացած մէջքով, դէմքով խորշամած,
Մշակ՝ անարգուած մեծից ու փոքրից,
Անծայր վշտերի, հոգսի մէջ թաղված։
Ու նա ստեղծեց մի ուրիշ «Մշակ»,
Դրեց նրա մէջ իր կեանքն ու հոգին,
Դրեց իր սիրտը նրա կրծքի տակ,
Վառեց նրա մէջ խարոյկ երկնային։
Եւ մանուկ «Մշակ» անվախ, անվեհեր
Դէպի դարերի կուտակված խաւար
Ուղղեց խարոյկի շողը կենսաբեր
Ու լուսաւորեց հայրենի աշխարհ։
Օ՜, ինչ զարդերի սողուն ու ճիւաղ
Չէին թաղնված մռայլ խորշերում,
Ուր սև քօղի տակ, հանդիստ ու խաղաղ,
Դեռին իրանց ոտնն էին կատարում։
Տեսաւ նա բոլորը, տեսաւ սրատես
Արծուի աչքերով. ու ցաւ, վշտ թաղած
Իր սիրող սրտում՝ եկաւ նա հանդէս՝
Գլխից մինչև ոտ զէնքերով վառված։
Դուռը գիտէք նրան. մարտիկ համարձակ՝
Նա հուր հեր ունէր ու բոցոտ աչքեր.
Խաւարի դէմ՝ շանթ, կեղծի դէմ՝ կայծակ,
Հալածողի դէմ՝ ահեղ մտրակներ։
Իսկ հալածվածի ու խեղճի համար...
Նա ունէր խօսքեր և մեղմ, և քնքոյշ,
Ունէր երազներ անթիւ, անհամար
Եւ ոսկի յոյսեր, ցնորքներ անոյշ։
Ու երկար, երկար, տարիներ տասնեակ,
Հայրենի երկրին ուխտեալ բարեկամ՝
Հնչում էր նրբա ազնիւ ու շիտակ
Խօսքը սրտաբուղխ, իբրև մի պատգամ։
Ամբոխը դիւթված այդ թովիչ ձայնից՝
Շարժում էր մարմին իր մեռելային
Ու թոթափելով մրափն աչքերից՝
Նայում էր իր շուրջն, ապրում էր կրկին։
Եւ դարձաւ տակաւ նրա զերեզմանն,
Ուր նա քնել էր դարեր շարունակ,
Լցվում էր փոշով ու փոշու վրան
Նոր կեանք էր ծաղկում լուսոյ շողի տակ։
Եւ այսօր ահա, երբ վաստակաւոր
Բոլորից «Մշակն» իր քառասնամեակ,
Օրհնում են շրթունս քեզ, ով Գրիգոր,
Օրհնում են քո սուրբ, յաւերժ լիշատակ։
Թէպէտ և մեռած՝ դու դեռ կենդանի
Ապրում ես մեր մէջ, մեր սրտի խորքում,
Ուր կարիք չը կայ կերտված արձանի,
Ուր անկերտ-արձան՝ անուանդ է պահվում։
Թող երկար, երկար ապրի քո «Մշակ»,
Թող նա բոլորէ և դար, և դարեր,
Լինի քեզ նման մարտիկ համարձակ,
Ու հալածանքին պաշտպան անվեհեր։

Ա. Մխիթարեան

ՎԵՐԱՑ «ՍԱԽԱԼԽՕ ԳԱԶԷԹԻ» ԼՐԱԳՐԻ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՈՒՂԵՐՁԸ

—

Քառասուն տարվայ անդուլ և անդադար գործունէութիւնը իր ազգի առաջադիմութեան և կովկասեան հարևան ազգերի եղբայրութեան և բարօրութեան համար՝ ամենագեղեցիկ պսակն է մեր հանապազօրեայ զժուարին կեանքի պայմաններում գործող մամուլի մի օրգանի համար։

«Սախալխօ Գազէթի» լրագրիը գիտակցում է այն աշխատանքը, որպիսին ծերունազարդ «Մշակը» գործադրեց կովկասեան ազգերի համերաշխութեան գործի համար և անկեղծօրէն ողջունում է «Մշակի» ներկայի զեկավարներին, ցանկանալով «Մշակին» յարատև կեանք։

«Սախալխօ Գազէթիի» խմբագրութիւն

ՎԱՐԱԳԻ ՎԱՆՔԻ ՇՆՈՐՀԱՒՈՐԱԿԱՆԸ

—

Պատուարժան
Ցանձնաժողով «Մշակ» լրագրի
Քառասնամեայ յօբելեանին

Համազգային պարտաւորական զգացումով ամեն տեղ կատարվելով «Մշակ» բազմաշխատ լրագրիդ 40-ամեայ յօբելեանական տօնը՝ Վասպուրական աշխարհէն՝ մայր մեծատաղանեայց Վարագն ևս նոյն զգացումներով խնդակցութեամբ և խորին յարգանքներով կը փութայ յայտնել իր ջերմաջերմ շնորհաւորութիւնները նուաստս միջոցով։

Վարագայ կուլտուրական և տնտեսական զարգացման ի նպաստ «Մշակի» կատարած դերը անուրանալի է ընդ միշտ։

Հետևաբար ի դիմաց նոյն վանքի միաբանական, հոգաբարձական և կրթական կազմին ի բոլոր սրտէ ցանկանալով օգտաշատ լրագրիդ յարատևութիւն և գործունէութիւն՝ կը կրկնեմ, թող շատ ապրին «Մշակ» և գործակիցք իւր, թող յաւերժ կեցցէ մըտքի մեծ «Մշակին», անմահ Արծրունիին, պաշտելի յիշատակը։

«Մշակի» 40-ամեակի առիթով
Վարագայ ներկայացուցիչ՝
Հմայեակ Հ. Հիւսեան
(վասպուրականցի)

ՀԱՅՈՑ ԱԶԳԱԳՐԱԿԱՆ ԸՆԿ. ՈՒՂԵՐՁԸ

—

Հայոց Ազգագրական Ընկերութիւնը բարձր գնահատելով «Մշակի» մատուցած ծառայութիւնները հայութեանն ընդհանրապէս և հայոց ազգագրութեանը մասնաւորապէս, ողջունում է նրա 40-ամեայ յօբելեանը։

Կատարելով մեզ վրա դրված այս հաճելի պարտականութիւնը, քաղցր է մեզ մի անգամ ևս յիշել այստեղ, որ «Մշակը» իր սկզբնաւորութեան հէնց առաջին օրերից արձագանք տալով օրաթերթի կեանքում սովորական բազմատեսակ հասարակական հարցերի և խնդիրների, առանձնապէս խրախուսել և զարկ է տուել հայ ազգագրութեանը։

Եօթանասնական թուականներին, երբ ըստ կրսում է առաջ գալ հայկական հարցը, «Մշակը» իր էջերը բաց է անում մեր կեանքի ուսումնասիրութեան համար, մեծ տեղ տալով ժողովրդի նիստ ու կացի, տնտեսական վիճակի և նրա կեանքի հետ կապված բազմատեսակ հարցերին։

Դաւառը իր կեանքով կազմել և կազմում է «Մշակի» հոգածութեան առարկան։

Մեզ համար առանձնապէս կարևոր նշանակութիւն ունի «Մշակը» մայրենի լեզուն տարածելու գործում։ Քառասուն տարի սրանից առաջ, երբ, վիպասանի ասածի պէս, մայրենի լեզուն փախչում էր մեր առաջ շնորհիւ օտար դասակարգութեան, «Մշակը» իր զօրեղ ձայնն է բարձրացնում մայրենի լեզուի պաշտպանութեան համար՝ կանչելով մեզ դէպի ազգային ինքնաճանաչութիւն։ Իր սկզբնաւորութեան օրից նա ունենալով մի քանի հարիւր հազար մշտական հայ ընթերող, «Մշակը» եղել է մի հսկայական դպրոց հայոց լեզուն տարածելու համար։

Շատ երկար կը լինի, եթէ մի առ մի թւենք «Մշակի» դերը հայոց գրականութեան զարգացման, պատմութեան ուսումնասիրութեան և հայապիտութեան միւս ճիւղերում։

Ո՞ւմ յայտնի չէ, որ մեր արդի գրականութեան ընտիր ներկայացուցիչները իրանց գրական մկրտութիւնը ստացել են «Մշակի» աւազանում հէնց հայոց անուանի վիպասան Րաֆֆիից սկսած։

Հեռու չը գնանք. դեռ մինչև այսօր էլ շատ ռուս և եւրօպացի հայագէտների գործերի հետ մեր հասարակութիւնը ծանօթանում է շնորհիւ «Մշակի» բանասիրական և գրախօսական յօդուածների։

«Մշակի» այս արդիւնաւոր գործունէութեան համար Հայոց Ազգագրական Ընկերութիւնը մաղթում է նրան երկար կեանք։

Սմբատ Տէր-Աւետիսեան

Թիֆլիս, 26 մայիսի

ԹԻՖԼԻՍԻ ԿՈՒԿԻՍ ԹԱՂԻ ՄՕԼՕԿԱՆՆԵՐԻ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ՈՒՂԵՐՁԸ

—

Յօբելեանական Ցանձնաժողովին մեր խորին շնորհակալութիւնը յայտնելով՝ հայկական «Մշակ» թերթի 40-ամեայ յօբելեանի տօնին ներկայ գտնվելու հրաւէրն ստանալուն համար, անձամբ մեր և մեր Կուկիայի Մօլօկանների Բարեգործական Ընկերութեան անունից՝ պատիւ ունենք շնորհաւորելու հայկական «Մշակ» թերթի խմբագրութեանը՝ նրա 40-ամեայ հանդիսաւոր յօբելեանի առիթով, սրտանց գնահատելով և յարգելով տպագրական ազատ խօսքը, ամուր և անսասան հաւատալով նրա մեծ ոյժին՝ ժողովրդական հոգեկան մակերևոյթը բարձրացնելու գործում, առանց ազգի և կրօնի խտրութեան. անկեղծ սրտով ցանկանում ենք բոլոր աշխատակիցներին առաջիկայում ևս աջողութիւն և յիշեալ «Մշակ» թերթին բարգաւաճումն, անշեղ ձգտումն դէպի Սուրբ Գրքի նուիրական նպատակը և բոլոր ազգերի միութեան գաղափարը։

Կարգադրիչ կոմիտէի նախագահ՝ Конст. Макаровъ, Ընկերութեան անդամներ՝ Иванъ Шкининъ, Иванъ Ерм.Клементьевъ, Вас. Ив. Бушкинъ.

ԿԱՐՍԻ ՄԻ ԽՈՒՄԲ ՀԱՄԱԽՈՀՆԵՐԻ ՈՒՂԵՐՁԸ

—

Ցարգելի յօբելեաններ.

«Մշակ» լրագրի այսօրվայ յօբելեանական հանդէսը մի պատմական պահ է, մի խոշոր գրաւական, որ արձանագրվելու է հայ տարեգրութեանց մէջ, թէ հայն էլ՝ որպէս կուլտուրական մի ազգ՝ գնահատել և մեծարել գիտէ իր ազգային հրապարակախօսութեան աւագագոյն թերթի 40-ամեայ տարելիցը։ Քառասուն երկար ու ձիգ տարիներ են զլորվել «Մշակ» թերթի վրայից, սակայն նա, իր գոյութեան օրից մինչև օրս, յանձին իր վարիչների, տարվել է իր ընդգծած ուղղութեամբ, և որպէս քաջարի զինուոր գոռ մարտի դաշտում՝ խիզախ ու անվեհեր կերպով կատարել է իր պարտքը հայի մտաւոր անդաստանում, միշտ բարձր պահելով այն դրօշը, որի վրա գրված է «Մշակ» անունը։

Նա, որպէս գորովագութ մայր իր սիրուն զաւակների, միշտ սիրայօժար կերպով գուրգուրել ու փայփայել է իր հիմնադիր Գրիգոր Արծրունու սիրած ու փայփայած սկզբունքն ու գաղափարները։

Եւ երբ այսօր, այդ «պատմական պահը» գալիս է ի մի խմբելու «Մշակ» թերթի զինակիցներին, միասին կատարելու հայ տարեգրութեանց մէջ այդ եզակի տօնը, ես՝ որպէս համախոհներից մէկը այդ թերթի՝ հեռու տեղից, գաւառի խուլ անկիւնից, անթիւ դարդերի ու ցաւերի այդ որբանից, որոնց արտայայտիչը միշտ եղել է «Մշակը», ինձ հետ բերել եմ նրա մի խումբ լաւ զաւակների սրտի թրթիռն ու ուրախութեան խանդը խառնելու այսօրվայ տօնին։

Ողջունելով մեր սիրելի «Մշակի» 40-ամեայ յօբելեանը, ի սրտէ ցանկանում ենք նրան հաւատարիմ մնալ իր կոչմանը և միշտ բարձր ու անարատ պահել այն դրօշը, որն առաջնորդել է հայի միտքը դէպի ճշմարիտը, գեղեցիկն ու բարին...

Թող ուրեմն նա այսուհետև էլ սրբութեամբ և հաւատարմութեամբ տանէ իր խաչը և լինի երկար տարիներ իսկական «Մշակ»... մշակ ժողովրդի համար։

Ի դիմաց Կարս քաղաքի մի խումբ համախոհների՝ Հայկ Ազատեան

«ՄՇԱԿ» ԹԵՐԹԻ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

—

Թիֆլիսի Բօրսային Կոմիտէտը ողջունում է «Մշակ» լրագրին, որ կարողացել է 40 տարի գոյութիւն ունենալ։

Այդ թերթը անշեղ կերպով ծառայել է իր էջերում հայ ժողովրդի մտքերի և տրամադրութիւնների արտացոլման գործին և նպաստել է նրա արթնացմանը։ «Մշակի» շնորհիւ՝ այդ տրամադրութիւնները կազապարվում էին հասարակական միահամուռ շարժման ձևի մէջ։ Առաջինը «Մշակ» թերթն էր, որ հայերի կեանքում կարողացաւ զբիչը ուժեղագոյն գործօնը դարձնել, և այդ ծառայութիւնը հայկական մամուլի պատմութեան մէջ գլխաւորապէս պատկանում է «Մշակի» հիմնադիր Գրիգոր Արծրունուն։ Նրա յաջորդ փոխանորդներին Բօրսային Կոմիտէտը, որ իրանից ներկայացնում է տարբեր ազգութիւններ ու մտքի հոսանքներ, ցանկանում է առաջիկայում ևս հայ հասարակութեան տրամադրութիւնների արտացոլմանն ու արտայայտմանը ծառայելու։

Թիֆլիսի Բօրսային Կոմիտէտի ներկայացուցիչներ՝

Ս. Սուլխանեան, Ա. Էնֆիաճեան,
Ս. Կիւլպէնկեան

ԹԻՖԼԻՍԻ «ЗАКАВКАЗСКАЯ РѢЧЬ»-Ի ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆԻՑ

—

«Մշակի» խմբագրութեան.

«Зак. Рѣчь» թերթի խմբագրութեան անունից պատիւ ունեմ ողջունելու հայկական «Մշակ» ամենահին թերթի փայլուն կերպով բոլորած գործունէութեան 40-ամեայ շրջանը, մի գործունէութիւն, որ լիքն է եղել ծանր փորձութիւններով։ Հաւատարմութեամբ և անշեղօրէն ծառայելով յանուն իր ժողովրդի ազգային և կուլտուրական վերածնութեան, այսօրվայ տօնի պատճառ եղողները՝ գրչի մեր եղբայրներն, իրանց վրա վերցրած խնդիրների կատարման շնորհիւ, ոչ միայն հարազատ ժողովրդի ու հասարակութեան բարձր վստահութիւնը գրաւեցին, այլ և իրանց ամենամօտիկ հարևանների՝ պատմականօրէն հայ ժողովրդի հետ եղբայրական ամուր կապերով կապված վրացոց վստահութիւնը։

«Зак. Рѣчь»-ի խմբագրութիւնն իր անկեղծ շնորհաւորանքն է մատուցանում «Մշակի» խմբագրութեանը, որ միշտ էլ եղբայրութեան և հարևանների միութեան փայլուն սկզբունքներն է դաւանել, և ցանկանում է նրան առաջիկայում ևս արդիւնաւէտ ծառայութիւն հայրենի երկրի և ժողովրդի օգտին։

«Зак. Рѣчь»-ի խմբագիր

«ԿՈՒՐԬԵՐԸ» և «ԿՈՒՐԬԵՐԸ-ԿՈՊԵՅԿԱ» ԹԵՐԹԵՐԻ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆԻՑ

—

Այսօր տօնվում է հայկական «Մշակ» թերթի 40-ամեայ գործունէութիւնը։

Քառասուն տարի։ Դա հայ թերթի համար մի ամբողջ դարաշրջան է։ «Մշակ» թերթը նպատակ էր դրել ցրելու առաջվայ հայ հասարակութեան մէջ տիրող խաւարը, սանձահարել վաշխառուին, ժողովրդական աղէտների ժամանակ օգնութեան կոչ անել՝ ոչ մի արգելքի առաջ կանգ չառնելով։ Քառասուն տարվայ ընթացքում նա կռիւ է մղել նրանց դէմ, որոնք հայերի մէջ կուլտուրա պատուաստելու արգելք էին հանդիսանում։ «Մշակի» 40-ամեայ տօնակատարութիւնը՝ 40 տարվայ մի կռիւ է, կռիւ, որ վերջանում է յաղթութեամբ։

Այսօրվայ տօնը կուլտուրայի տօնն է, պարբերական մամուլի տօնը։

Ողջոյն այն փարոսին, որ 40 տարի շարունակ լուսաւորել է մեր կեանքի խուլ անկիւնները։

Աչքի առաջ ունենալով լրագրական գործի վարագոյրի ետևը կատարվող կեանքի ծանր պատկերը և այն վախճանը, որ վիճակված է գրչի աշխատաւորներին, ու խոր-ապէս շնչելով այն եռանդը, որ 40 տարվայ ընթացքում այդ թերթի զեկավարները գործադրել և գործադրում են յօգուտ ժողովրդի, «Курьеръ»-և «Курьеръ-Копѣйка» թերթերի խմբագրութիւնը ողջունում է ամենահին թերթերից մէկի՝ «Մշակի» 40-ամեակը և նրան իր ամենալաւ բարեմաղթութիւններն ուղարկում։

«Курьеръ» և «Курьеръ-Копѣйка» թերթերի խմբագրութիւն

«ԳԻՒՂԱՏՆՏԵՍ» ԵՒ «ՆՈՐ-ԱՌՈՂՋԱՊԱՀԻԿ» ԹԵՐԹԵՐԻ ՈՒՂԵՐՁԸ

—

«Գիւղատնտեսի» և «Նոր-Առողջապահիկի» խմբագրութիւնները աչքի առաջ ունենալով, որ «Մշակը» իր գոյութեան 40 տարիների ընթացքում մեր խաւար և յետամնաց գիւղի առաջադիմութեան հարցը դարձրել է հոգատարութեան և ամենալուրջ ուշադրութեան առարկայ, որով զգալի չափով նպաստում է մեր ընաշխարհի արթնացման գործին, այսօր՝ ռուսահայ հնագոյն թերթի տօնի առիթով յայտնում են իրանց շնորհակալիքը «Մշակի» միջոցով ստեղծված հասարակական աշխատանքին և միաժամանակ շնորհաւորում են «Մշակի» 40-ամեայ յօբելեանը։

Խմբագրութիւն «Գիւղատնտեսի»
Խմբագր. «Նոր-Առողջապահիկի»

«ԼՈՒՄԱՅԻ» ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՇՆՈՐՀԱՒՈՐԱԿԱՆԸ

—

«Լումայի» խմբագրութիւնը իր սեպուհ պարտքն է համարում շնորհաւորել հայ մշակ դասակարգում ընթերցասիրութիւն տարածող իր զինակից «Մշակ» ամենօրեայ լրագրի 40-ամեայ յօբելեանը և մաղթել նրան տևական և փայլուն գործունէութիւն։

Խմբ.-հրատ. «Լումայ» ամսագրի՝
Գիւտ աւ.-ք. Աղանեան

ՔԱՂԱՔԻՑ ԳԻՒՂ ԲԱՐԻ ՈՒՂԵՒՈՐԻՆ
(«Մշակի» 40-ամեակի առիթով)

—

Դու՝ «Մշակ» լրագիր, մուտք գործելով մեր գիւղերը, արթնացրիր մեզ խոր քնից, ցոյց տուիր մեր պակասութիւնները, բաց արիր մեզ համար աւելի երջանիկ ու բաղդաւոր ուղի, որով մենք գիւղացիքս ընթանում ենք առաջ, աւագ եղբայր «Մշակին» մեզ հետ ունենալով։

Աւագ եղբօրը քիչ է 40 տարին, լրիւ դար ենք ցանկանում։

Կեցցէ «Մշակի» 40-ամեակը, կեցցեն նրա քաջ մշակները. յանձին Ալ. Քալանթարի, Հ. Առաքելեանի և Ց. Տէր-Մարկոսեանի և աշխատակիցների։

Սուի գիւղի հասարակութիւնից. ի դիմաց հասարակութեան՝ Մ. Տէր-Գէորգեան, Արտէմ Ղազարեան, Յակոբ Ղազարեան։

Սուի գիւղ

ԿՈՉԷՆ ԳԻՒՂԻ ՀԱՍԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ՇՆՈՐՀԱՒՈՐԱԿԱՆԸ

—

«Մշակի» քառասուն տարին մեզ համար թանգագին է, մեզ մշակներիս համար աւելի թանգ է, որ անունը «Մշակ» է, ինչ որ մենք ենք։ Ձեր հոգին մատաղ, «Մշակի» մշակներ, ձեր մաճկալ Քալանթարով. կեցցէ «Մշակը», կեցցեն նրա քաջ հօտաղները։ Բարև է ուղարկում լեռուի կարօտ փոքրիկ կոչէնը յօբելեար «Մշակին»։

Հասարակութեան կողմից՝

Աւետ Թարխանեան, Վասիլ Թարխանեան, Միրզա Սարուխանեան, Խաչատուր Աւագեան, Ասլան Բէգլարեան, Յովհաննէս Գալուստեան, Եգօր Երեմեան, Ասլան Ցարութիւնեան, Թարխան Թարխանեան, Մամիկոն Սարուխանեան։

Կոչէն

ՀԱՅՈՑ ԴՐԱՄԱՏԻԿԱԿԱՆ ԸՆԿ. ՈՒՂԵՐՁԸ

—

«Մշակ» լրագրի խմբագրութեան.

Հայոց Դրամատիկական Ընկ. վարչութիւնը միացնում է իր ձայնը այն ազգային-կրթական հիմնարկութիւնների ձայնին, որոնք այսօր եկել են շնորհաւորելու «Մշակ» լրագրի 40-ամեայ յօբելեանը։ Մամուլը և թատրոնը զոյգ լծկաններ են ազգային կրթութեան անդաստանը հերկող։ Լրագիրը և բեմը միշտ զուգընթաց են գընում քաղաքակրթութեան գործում։ Որքան ծաղկում է մամուլը, այնքան բարձր է լինում թատրոնը, և ընդհակառակը։

Ուստի մամուլի տօնը նաև թատրոնի տօնն է։

Բացի այդ՝ Հայոց Դրամատիկական Ընկ. չէ կարող չը շեշտել այն հանգամանքը, որ իր 40-ամեայ գոյութեան ընթացքում «Մշակը» եղել է հայ թատրոնի ամենաուշադիր և ամենահոգատար բարեկամներից մէկը։

Եւ այսօր, երբ «Մշակը» տօնում է իր քառասնամեակը, ամենալաւ առիթն է, որ Հայոց Դրամատ. Ընկ. վարչութիւնը իր շնորհակալութիւնը յայտնէ «Մշակին» իր այդ բարեկամական վերաբերմունքի համար դէպի հայ թատրոնը։

Վարչութեան փոխ-նախագահուհի՝
Տիկին Վ. Մամուլեան
Քարտուղար՝ Ա. Նազարէթեան

ԹԻՖԼԻՍԻ ԳԱՅԻԱՆԵԱՆ ԴՊՐՈՑԻ ՇՆՈՐՀԱՒՈՐԱԿԱՆԸ

—

Թիֆլիսի Գայիանեան հայ-օրիորդական միջնակարգ ուսումնարանի հոգաբարձութիւնը, խորապէս գիտակցելով որ դպրոցական-կրթական խնդիրները «Մշակ» լրագրի բազմաբովանդակ ծրագրի մէջ ամենապատուաւոր տեղն են ունեցել և որ նա իր հիմնարկութեան առաջին օրերից հոգաբարձոյս նպաստել է մայրենի լեզուի ժողովրդականացմանը, հաճութեամբ գալիս է ողջունելու մեր հինաւուրց թերթի 40-ամեայ պաշտօնավարութեան պատկառելի յօբելեանը։

Փոխ-նախագահ հոգաբարձութեան՝
Ն. Տէր-Ղևոնդեան
Քարտուղար՝ Գ. Մելոյեան

ՈՒՂԵՐՁ ԿՕԿԱՆԴԻ ՀԱՅ ՀԱՄԱԿՐՈՂՆԵՐԻՑ

—

Կօկանդի հայ համակրողներս ի սրտէ ողջունելով «Մշակի» 40-ամեայ արդիւնաւոր յօբելեանը՝ ցանկանում ենք նոյն այդ թերթի ներկայ զեկավարներին աջողութիւն, տոկունութիւն և անձնուիրութիւն Գ. Արծրունու կտակած հայ ազգի մտաւորական և առաջադիմական վեհ գործն աւելի եռանդուն կերպով առաջ մղելու։

Համոզված լինելով, որ մամուլն է մի ազգի կուլտուրական առաջխաղացութեան կենդանի գործօնը, որի անմիջական պարտականութիւնն է կարապետել իրանից մտաւոր սնունդ ստացող մասսաներին ազնիւը, մաքուրը և բարոյականը, հետևապէս միանգամայն համակերպվում ենք, որ «Մշակի» հիմնադիր Գ. Արծրունին մեծ իրաւունք ունէր շարադրելու իր ժամանակին այս պատկառելի տողերը, թէ «թող օգնէ մեզ հայ հասարակութիւնը, որպէսզի մենք էլ մեր ամբողջ ոյժից, մեր ամբողջ սրտից կարողանայինք դեռ երկար տարիներ, մինչև մեր կեանքի վերջը ծառայել հայոց հասարակութեանը. իսկ եթէ մեզ անձամբ վիճակված չէ երկար ապրել, թող հայ հասարակութիւնը ոյժ տայ, միջոց տայ, կարողութիւն տայ, որ «Մշակը» մեր կեանքից յետոյ էլ գոյութիւն ունենայ, մեզանից յետոյ էլ շարունակի ծառայել նոյն հաւատարմութեամբ ու խանդով, որով ծառայել է մինչև այժմս»։

Քառասուներիս, ով մեծ հրապարակախօս, այսօր քո տօնական օրը հասել է և համայն հայ ազգութիւնը, համախմբված քո թողած անգնահատելի կտակի շուրջը, փառաւորելով քո ազնիւ յիշատակը, մեծ հրճուանքով տօնում է այդ մեծ տօնը։

Տեղական մասնաժողովի անդամներ՝
Աշոտ Բէգլարեան, ճարտարապետ՝ Պ. Խաչատրեան, Տիգրան Գուլումճեան։
Համակրողներ՝ Ն. ք. Աբրահամեան, Պ. Մանուչարեան, Ց. Իսրայէլեան, Մ. Աթաբէկեան, Շ. Վարդազարեան, Աւակիմ Աթաբէկեան, Արսէն Ց. Խաբատեան, Մինաս Դ. Մինասեան, Արտաշէս Վաչեան, Արսէն Օհանեան, Խաչատուր Տէր-Մարկոսեան, Արսէն Ամիրզադեանց, Խաչատուր Գալստեան, Երեմ Դանիէլեան, Գալուստ Խաչատրեան, Նիկոլայ Խաչատրեան, Ա. Բարսամեան, Ա. Միրաքեան, Ս. Սարգսեան, ուս. Ա. Սիրունեան, Օսիկ Ց. Խանբէկեան, Խ. Աղախանեան, Եղբ. Ցարութիւնեանները, Տ. Ցարութիւնեան, Խ. Ալաճաճեան, Պ. Բաբաջանեան, Գրիգոր Տէր-Սրապեան, Արամ Յակոբեան, Ասլան Իսրայէլեան, Աբգար Աթայեան, Գրիգոր Գիւզանդարեան, Ղ. Արովեան, Ա. Մարկոսեան, Շ. Խարատեան, Եղբ. Ցակոբեաններ, Կոստ. Պարոնեան, Ղազար Արովեան։

ԹԻՖԼԻՍԻ ՀԱՅՈՒՀԵԱՑ ՈՐԲԱԽՆԱՄ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ՈՒՂԵՐՁԸ

—

Ողջոյն «Մշակին»։

Այսօր, երբ հայութեան զանազան խաւերից եկել են իրանց երախտիքը մատուցանելու «Մշակի» անխոնջ մշակներին և յարգանաց բուռն զգացմունքով զարդարելու նրա 40-ամեայ վաստակաւոր ուղին, որ եկել են ծունը խոնարհելու անմահ Գրիգոր Արծրունու հիմք դրած վեհ գործի առաջ, Հայուհեաց Որբախնամ Ընկերութիւնը նոյնպէս ընդհանուրի հետ միացնելով իր խանդաղատագին զգացումները՝ խոնարհվում է մեծ մարդու գաղափարների առաջ. նա եղաւ առաջիններից մէկը, որ պաշտպանելով իրաւազուրկ կնոջ շահերը, բարձրացրեց խաւարի քողը, որն իր թանձր

մշուշի մէջ խեղդում էր հայ կնոջ ազատութիւնը։ Այդ մեծ մարդը իր առաջնորդողներով պաշտպան էր հանդիսանում թշուառին, ընկճվածին և հալածվածին, արթնացնելով մեռած ու սառած սրտեր։

Ահա այսօր բոլոր դասակարգերի հետ և հայ կինն է այստեղ կանգնած հաւատարութեան արդար հողի վրա ու սրտագին ողջունում է «Մշակի» 40-ամեայ բեղմնաւոր գործունէութիւնը, մաղթելով նրան երկար տարիներ նոյն տոկունութեամբ առաջ ընթանալու։

Նախագահուհի՝ Ս. Բայսողլեան, անդամուհիներ՝ Ե. Առաքելեան, Ն. Ալիբէկեան, Ա. Փուլղինեան, Իշխ. Արղութեան, Ս. Պետրոսեան, Ս. Խոջամիրեան։

Կ. Հ. Բ. ԸՆԿ. ԴՈՒՇԷԹԻ ՃԻՒՂԻ ՈՒՂԵՐՁԸ

Կովկասի Հ. Բ. Ընկ. Դուշէթի ճիւղի վարչութիւնը, տեղական հայոց եկ.-ծխ. դպրոցի հոգաբարձութիւնը և մի խումբ տեղացի պատուաւոր հայ կանայք, ին վրա քաղցը պարտականութիւն են դրել անձամբ ջերմագինս շնորհաւորել հայրենի անդաստանի աղնիւ, պարտաճանաչ ալեզարդ, բայց հոգով և սրտով միշտ երիտասարդ «Մշակ» թերթի քառասնամեայ յօբելեանը։ Ժամանակը շատ կարճ լինելով, աւելորդ եմ համարում նորից թուել «Մշակի» այն բարեմասնութիւնները, որ ունեցել է և ունի և որը այստեղ շատերը ասացին, միայն այսքանը կասեմ, որ «Մշակը» մեր 40-ամեայ կեանքի ընթացքում եղել է մի իսկական սրտացաւ մարգարէ, լաւագոյն գաղափարների և գեղեցկի քարոզիչ, մեր վէրքերի բուժիչ, իսկ վատ յատկութիւնների խարազանիչ։

Կեցցէ շատ տարիներ՝ շատ սերունդ կրթող մարգարէն։ Թող այսուհետև էլ իրան յատուկ տոկունութեամբ, նոյն եռանդով շարունակի պատկառելի «Մշակը» իր շինարար և բեղմնաւոր մեծ գործը։

Ցաւերժ անթառամ յիշատակ «Մշակի» անմահ հիմնադրին և նրա հանգուցեալ աշխատակիցներին։ երկար կեանք պատուական թերթի ներկայ զեկավարներին և աշխատակիցներին, ոյժ և կարողութիւն գրականութեան մեծ գործին, բայց մոռացված վաստակաւոր զրաշարներին, երկար կեանք և քաջառողջութիւն «Մշակը» պահող հայ ժողովրդին։

Իսկ ձեր առաջ, հայ տաւերի ստեղծող և գտնող երջանկայիշատակ, յաւիտեանս անթառամելի ս. Սահակ և ս. Մեսրոպ հայրապետներ, այսօր, որ ձեր մեծագործութեան արգասիքի շնորհիւ է փառաւորվում կուլտուրական այս տօնը, սրտիս բուռն զգացմունքով խոնարհվում եմ. այս յօբելեանի գովինները ձեզ էլ է պատկանում։

Անմահ հայրապետներ, բարեխօսեցէք, թող ձեր բազկատարած ս. ձեռքերը յաւիտեանս հովանի լինեն հայ գրականութեան վրա, թող ձեր սրտագին օրհնութեամբ, ձեր իսկ շնորհած գրերը յաւիտեանս անջնջելի լինեն հայ սրտերի մէջ և հայրենի «Մշակի» սիրտ և միտք մշակող լրագրի էջերում։

Կ. Հ. Բ. Ը. Դուշէթի ճիւղի նախագահ՝
Յուսիկ ք. Ապրիկեան

ՏՈՒԲԵՐԿՈՒԼՕՂԻ ԴԷՄ ՄԱՔԱՌՈՂ ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ՈՒՂԵՐՁԸ

Տուբերկուլօզի դէմ Մաքառող Կովկասեան Ընկերութեան վարչութիւնը, «Մշակի» փառաւոր գործունէութեան յօբելեանի առիթով, մատուցանում է իր անկեղծ շնորհաւորանքը և տուբերկուլօզի դէմ մաքառելու գործում Ընկերութեանը օգնութեան զալու նրա մշտական պատրաստակամութեան համար իր անկեղծ շնորհակալութիւնն արտայայտելով՝ ցանկանում է նրան երկար տարիների ընթացքում աջող գործունէութիւն։

Ընկերութեան փոխ-նախագահ՝
Ալ. Խատիսեան
Վարչութեան քարտուղար՝
Բժ. Լ. Մօնին

ԹԱՆԴՈՑԵԱՆ ՕՐԻՈՐԴԱՑ ԴՊՐՈՑԻ ՈՒՂԵՐՁԸ

«Մշակ» թերթը 40 երկար ու ձիգ տարիների ընթացքում պաշտպանել է, ի միջի այլոց, և դպրոցների ու նրա պաշտօնեաների շահերը։

Նա մշակել է հայ լեզուն ու տարածել։

Մնոտիապաշտութեան դէմ կռուելով՝ հեղգացրել է ուսուցիչների դաստիարակչական գործը։

Շատ ուսուցիչներ «Մշակում» զետեղելով իրանց ակզբնական յօդուածները՝ այնտեղ են հետզհետէ մարզվել ու նրա ազդեցութեամբ հասունացել, ապա հայ գրագէտի անուն վաստակել։

Ուսուցիչների ապահովութեան խնդիրը նրա բազմաթիւ հոդսերից մէկն է եղել։

Պակաս չէ նպաստել «Մշակը» նաև դպրոցների գոյութեան յարատեւութեանը։

Արծարծվել են այնտեղ ուղղագրական և մանկավարժական շատ խնդիրներ։

«Մշակի» այս ծառայութիւններն աչքի առաջ ունենալով՝ Թիֆլիսի Թանդոյեան օրիորդաց դպրոցի ուսուցիչները և հոգաբարձները միացնում են իրանց ձայնը բազմաթիւ շնորհաւորողների ձայնին և մաղթում շատ տարիներ ազգօգուտ գործունէութեան յարատեւութիւն։

Սահակ քահ. Սահակեան, Սաթենիկ Շահանեան, Խաչատուր Տէր-Մարգարեան, Մովսէս Գրիգորեան, Սիմէոն Շահանեան, Արամ Նազարէթեան, Յովհաննէս Մալխասեան, Սիմէոն Գասպարեան։

Թիֆլիս

ՍԱՂԻՄԱՆԻ ԲՈՒԴԱՂԵԱՆ ԴՊՐՈՑԻ ՈՒՍՈՒՑՉ. ԽՄԲԻ ՇՆՈՐՀԱՒՈՐԱԿԱՆԸ

Յօբելեար «Մշակին»

Քառասուն երկար տարիներ մտաւոր կեանքի տանջալից օրերում հերկեցիր հայ մթագնած մտքի, հայ խոպան սրտի այնքան փշալից անդաստանը, ընտիր սերմեր ցանեցիր և, ջանք ու եռանդ չը խնայելով, անձնուիրութեամբ ու հուժկու բազկովդ ճիգ թափեցիր, որքան կարելի է, շուտ հասնելու միակ դէվիզով՝ հայ հոգուն տիրող թանձր ոգիութեան համատարած խաւարը փարատելու, հայ միջավայրը լուսաւորելու։

Գնահատելով յօբելեար «Մշակիդ» կրած խաչի ծանրութիւնը և քրտնավատակ աշխատանքիդ ու եռանդուն ջանքիդ այնքան բեղմնաւոր քանակն ու որակը՝ անկեղծ սրտով ողջունում և շնորհաւորում ենք «Մշակիդ» 40-ամեակի յաղթական տօնը, բարեմաղթում ենք ժիր «Մշակիդ» այսուհետև ևս անսպառ ոյժ, անխոնջ եռանդ և անհուն տոկունութիւն։

Սաղիանի «Բուդաղեան-վանական» երկսեռ երկդասեան դպրոցի ուսուցիչներ՝ Մ. Աթաբէկ, Իսահակ Զաքարեան, Ռուբէն Շաքարեան, Կարապետ Յարութիւնեան, Խորէն Երիցեան։

ԹԻՖԼԻՍԻ ՈՐԲՈՑ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՀԱՅ ԾԱՌԱՅՈՂՆԵՐԻ ՈՒՂԵՐՁԸ

Թիֆլիսի Որբոց Դատարանի դիւանատան հայ ծառայողներն երախտագիտական զգացմունքներից դրդված՝ ողջունում են «Մշակ» հնագոյն օրաթերթի 40-ամեայ յօբելեանը և սրտի բուռն ցանկութեամբ բարեմաղթում են նրա քրտնաջան և անվեհեր զեկավարներին, կեանք, ոյժ, կարողութիւն՝ յօգուտ հայ ժողովրդի ընդհանուր բարեկեցութեան։

«Մշակը», որը ապրեց ժողովրդի համար 40 տարի շարունակ, նա իրան անմահացրեց, ուստի, այսուհետև նա կընթանայ ամենայն եռանդով և կապրի երկար տարիներ անդրդուելի միտք և հանապազ։

Ի դիմաց դատարանի հայ ծառայողների՝
Բուդաղան Գրիգորեան Բերլինանց

ՈՒՂԵՐՁ

«Մշակի» քառասնամեայ յօբելեանի առիթով Բաթումի համակրողներից

Մենք ուզում ենք շեշտել այսօրվայ երկու փառաւոր տօների խորհրդաւոր զուգադիպութեան վրա։

Դարեր առաջ Գրիգոր Պարթևը վիրապի սրբարանից դուրս գալով Հայաստան աշխարհը երկնային լուսով ողողեց, իսկ Գրիգոր Արծրունին 40 տարի առաջ Եւրօպայի կրթարանում մարզվելով իր անխոնջ «Մշակի» կոչտացած բարի և հոգատար ձեռքերով սկսեց վարել հայ մտաւոր խոպանացած անդաստանը և գեղեցկութեան, բարութեան ու առաքինութեան լուսաւոր սերմերը սփռել չորս կողմը։ Աւետարանական լուսոյ տօնին՝ այսօր միացնում ենք գիտութեան ճառագայթների «Մշակի» միջոցով այդ արտացոլման 40-ամեայ տօնը։ Թող այս խորհրդաւոր զուգադիպութիւնը առհաւատչեայ լինի «Մշակի» փառաւոր անցեալի և փառաւորագոյն ապագայի համար։

Կեցցէ՛ «Մշակը»։

Բաթումի համակրողների մասնախմբի կողմից՝
Ա. Նիկողոսեան, Ա. Հ. Սարբեան

ԱՆԽՈՆՋ «ՄՇԱԿԻՆ»

(Քառասնամեայ յօբելեանի առիթով)

Վշտոտ ու թախծոտ մեր խաւար կեանքում,
Մեծ ու վեհ օրեր քիչ ենք ողջունում,
Փշոտ, տատասկոտ մեր խոպան երկրում,
«Մշակն» է միայն փառքը ըղորում։
Խոսք ու ձեւիշով պատռէ ու հերկէ
Խոպան ու ամուլ քար հողն ապառաժ,
Սերմանէ ատոք հատիկներ առատ,
Քեզ սիրով կընդունէ մայր հողն անարատ։
Թո՛ղ տարերքն անհաշտ քեզ շրջապատեն,
Թո՛ղ անքիծ անունդ անվերջ հալածեն,
Թո՛ղ Ճչայ, ծաղրէ ամբոխն անարդար,
Քոնն է յաղթանակ գործերի պայծառ։
Քե՛զ ենք ողջունում, ժրաջան «Մշակ»
40 տարվայ քրտինքդ ու վաստակ,
Մեզ համար կը մնաս յաւէտ սիրելի,
Բեղմնաւոր ժառանգ՝ անմահ հիմնադրի։

Սաթ. Զաքարեան

ԳԷՂԷՈՆ ՄԻՐԱՂԵԱՆԻ ՃԱՌԸ

(Ընտասնված Վրաց Ազնուականութեան թատրոնում մայիսի 27-ին «Պէպօյի» ներկայացումից առաջ)

Մեծարգոյ տիկնայք և պարոնայք.

70-ական թուականները անպայման մեր մտաւոր վերածնութեան ամենափայլուն էջն են համարվում։

Այդ ժամանակ, երբ ամեն ինչ թմրած էր, ամեն ինչ ընթանում էր հին ձեով, հին ուղիով, առաջ եկաւ երկու ուժեղ հոսանք՝ գրական և թատերական ասպարէզներում. այդ հոսանքները յեղաշրջեցին կեանքը, կատաղի կռիւ մղեցին հնի դէմ, ընդգծեցին նոր ճանապարհը, որով պէտք էր ընթանալ, մշակեցին նոր ծրագիր և այդ ծրագրի համաձայն բարձրացրին նոր դրօշակ։

Մամուլի այդ տեսակ յեղաշրջում առաջ բերելու համար հարկաւոր էր գերբնական ոյժ, մոլեռանդ հաւատ, մաքուր սիրտ և անբիծ սէր դէպի մայրենի շրջապատը. մէկ խօսքով՝ մի երկաթէ, տոկուն, անկաշառ, համարձակ մարդ։ Եւ գտնվեց նա։

Դա էր 19 դարի ծնունդ, եւրօպական լայն մտքով լուսաւորված մեծ մարդը՝ Գրիգոր Արծրունին։

Նա մամուլի մէջ ապարէզ գալով կանգնեցրեց այնպիսի մի մտաւոր լուսատու սիւն, որը հանդիսացաւ հայի մտաւորականութեան համար իբրև փարոս։ Շատ կորած հաւեր ազատվեցին դրա շնորհիւ, շատերը շրջապատեցին այդ լուսատու սիւնը և ստեղծեցին մի տեսակ մտաւորականութեան նաւահանգիստ. այդ նաւահանգստի մէջ նորոգվեցան և զգեցին իրանց խարիսխը այնպիսի ականաւոր նաւեր՝ ինչպէս Ռաֆֆի, Պերճ Պռոշեան, Գամառ-Քաթիպա, Ղազարոս Աղայեան և մի շարք գրական ռահվիրաներ, իսկ յետագայում Ալ. Քալանթար, Հ. Առաքելեան, Տէր-Մարկոսեան, Ամերիկեան, Սունդուկեան և անունների մի ամբողջ լեգիոն, որոնք թէ անցեալում և թէ ներկայում կատարելով ներգործական դեր լրագրի առաջադիմութեան գործում՝ հասցրին նրան այսօրվայ տօնին։ Տօն՝ որը հաւաքիւտ է մեր մամուլի տարեգրութեան մէջ, տօն՝ որը եղակի է իր օրակով և քանակով, տօն՝ որը պատւաբեր է իրան ճանաչող քաղաքակիրթ հասարակութեանը։ Դէպի նորոգութիւնը մեզ տանող երկրորդ հոսանքը թատերական բեմն էր, որը նոր էր բողբոջ արձակել, որտեղ նոր էր արշալոյսը բացվում։

Այդտեղ պէտք է արտացոլէր հայ կեանքը ինչպէս նա կայ, այդտեղ պէտք է պատկերանար հայ մարդը իր ներքին աշխարհով և շրջապատով. այդտեղ պէտք է պատկերանար հասարակական կենցաղը իր դրական և և բացասական կողմերով. իսկ դրա համար հարկաւոր էր մի մեծ, հոյակապ հայելի, որը կարողանար իր մէջ ամփոփել այդ բոլորը. հարկաւոր էր ուսումնասիրող մարդ, թափանցող աչք, որը կարողանար նայել մարդկանց հոգու խորքերը, որը նկարագրէր ոչ միայն արտաքինը, այլ և մարդու ներքին աշխարհը։

Դա էլ 19 դարի զաւակ—մեծ մարդ—Գաբրիել Սունդուկեանն էր, որը նոր լոյս սփռեց թատերական գրականութեան մէջ։ Դա առաջ բերեց թատերագրութեան նոր շկոլա, նոր սիստեմ, տալով հայ բեմին մի շարք կլասիկ՝ բարքերի կոմեդիաներ և առաջ բերելով մի շարք տաղանդաւոր դերասաններ, ինչպէս՝ Ամերիկեան, Զմշկեան, Գէորգ Միրզաեան, Սուքիասեան, Աւալեան, Սաթենիկ, Բէթօ Արամեան և այլք։

Եւ ուրախալին այն էր, որ այս երկու նշանաւոր հոսանքի պարագլուխները, այս երկու խոշոր անձնաւորութիւնները, այս երկու մեծ մարդիկը, լինելով մի դարի ծնունդ, ընթանում էին միևնոյն առաջադիմական ուղիով, գործում էին մի դրօշակի տակ։ Մէկը անխնայ մտրակում էր ժողովրդի մտաւոր սնանկութիւնը, քարոզում էր վերածնութիւն, լուսաւոր գաղափարներ ընդդէմ հնացած մտածելակերպի՝ պահպանողականութեան, իսկ միւսը՝ մտրակում էր բարոյական սնանկութիւնը, որը տգիտութեան արդիւնք էր։

Եւ այս երկու մտաւոր մոհիկանները շինեցին մի ազգային պանթէօն, որի մի ճակատի վրա գրված է «հայ առաջադիմական մամուլ», իսկ միւս ճակատի վրա՝ «հայ թատրոն». մէկի ստեղծողն է մեծարելի Գրիգոր Արծրունին, իսկ միւսի վերանորոգողը՝ Գաբրիել Սունդուկեանը։

Ահա երկու անուն, որոնք նուիրական են և կը լինեն միշտ հայ հասարակութեան համար։

Սրանց մէջ բացի գաղափարական կապից՝ մեծ հոգեկան և բարոյական կապ էլ կայ, որը միտք յղացրեց իմ մէջ կազմակերպելու այս ներկայացումը։

Գ. Սունդուկեանը մի շարք բարքերի, բարձր կոմեդիաների ստեղծող է, որի գլուխ գործոցը, ինչպէս յայտնի է, «Պէպօ» կոմէդիան է, որի 40-ամեակը լրացաւ անցեալ 1911 թ. ապրիլի 21-ին, բայց տարաբաղտաբար չը կատարվեց։

Եթէ Սունդուկեանը լինէր մի եւրօպացի հեղինակ և ունենար այնպիսի հոյակապ գրուածք, ինչպէս «Պէպօն» է, եւրօպացին իրան յատուկ ձեւով կը մեծարէր հեղինակին և կը տօնէր գրուածքի 40-ամեակը։ Իսկ մեզանում՝ Ասիայում ուշադրութիւն անգամ դարձնող չեղաւ այդ մեծ կոթողի վրա, ծերունուն մխիթարող չեղաւ... Մախլաս։

Ահա այդ էր պատճառը, որ այսօրվայ մեծ տօնը իմ մէջ միտք յղացրեց միացնել այդ երկու 40-ամեակը, որոնց մէջ ես գտնում եմ մեծ բարոյական կապ. ահա թէ ինչու. ասացի, որ Սունդուկեանը նոյն դարի զաւակն է, նոյն ուղիով ընթացողը և այսօրվայ տօնի մասնակիցը։ Նա էր Գրիգոր Արծրունու անձնական բարեկամը և հինաւուրց աշխատակիցը՝ անուանի Համամը և, որ գլխաւորն է, ընտրված էր յօբելեանական մասնաժողովի նախագահ, բայց, աւաղ, այսօր նա մեր մէջ չը կայ. եթէ յիշենք մեծ մարդու կտակը՝ «վէնոկնիր մէ հատ էլ չլի, վունչիչ պանիխիդէք չլի», այսօրվայ տօնը՝ «Պէպօյի» մոռացված 40-ամեակը, որը իմ ձեռներէցութեամբ կատարում են համեստ ձեով մի խումբ դերասաններ, դուք կը գտնէք տեղին։

Այո, «պանիխիդէք» չնղաւ, բայց այս ներկայացումը ի յիշատակ «Պէպօյի» 40-ամեակի մեծ քաղաքացու քաղաքացիական հոգեհանգիստն է և արժանավայել մեծարանք յօբելեանական նախագահի յիշատակին, որը խնդրում եմ յարգէք յոտնկայս...

Նրա հոգին այսօր ուրախ է, տեսնելով իր սիրած «Մշակի» 40-ամեայ տօնախմբութիւնը, որին նուիրված էր հոգով սրտով, և մենք երջանիկ ենք, որ տօնում ենք «Պէպօյի» մոռացված 40-ամեակը «Մշակի» 40-ամեակի հետ և այդպիսով կատարում ենք մեծ քաղաքացու քաղաքացիական հոգեհանգիստը իր սիրած ու փայփայած տաճարում, որտեղ նա միշտ կենդանի կը մնայ։

Մաղթենք առաջադիմութիւն ապագայ Սունդուկեաններին, յարատեւութիւն և աջողութիւն «Մշակին» և բարգաւաճում հայ բեմին։

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ ՅՈՎՀ. ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆԻ ՈՒՂԵՐՁԸ

Հոգուս պարտքն եմ համարում շնորհաւորել «Մշակի» գոյութեան 40-ամեակը և ի սրտէ մաղթել, որ մեր հնագոյն օրաթերթը դեռ շատ ու շատ տարիներ հայ ժողովրդի առաջադիմութեան գործին հաւատարմութեամբ ծառայող մշակը լինի։

Քառասուն տարին մի լրագրի համար պատկառելի հասակ է նոյնիսկ քաղաքակիրթ ազգերի կեանքում, իսկ մեզանում այդպիսի մի շրջան ապացոյց է, որ լրագիրն ընթերցող հասարակութեան համար կենսական պահանջ է դարձել։

Vivat, crescat, floreat!

Յ. Յովհաննիսեան

ԼԵՒՈՆ ՍԱՐԳՍԵԱՆԻ ՇՆՈՐՀԱՒՈՐԱԿԱՆԸ

«Մշակի» 40-ամեայ յօբելեանի առիթով հաճելի պարտք եմ համարում սրտանց շնորհաւորել մեր կեանքի նշանաւոր գործօնի կատարած մեծ դերը. 40 տարի նա անընդհատ քարոզում էր առաջադիմութիւն առողջամտութեամբ, 40 տարի նա արթուն պահապան էր ժողովրդի շահերի։ Ցանկանում եմ, որ հասարակութեան համակրանքը բարոյական և նիւթական ոյժ տայ խմբագրութեան՝ նորոգված եռանդով շարունակել յոյժ օգտակար ծառայութիւնը ազգին։

Լեւոն Սարգսեանց

ԲԱԲԵՐԴԻ ՀԱՅ.-ԸՆԹԵՐՑԱՍԻՐԱՑ ՈՒՂԵՐՁԸ

Մեծայարգ տիար
Յովհաննէս Սպէնդիարեան
Նախագահ «Մշակի» 40-ամեայ Յօբել. Ցանձնաժողովին
Թիֆլիս

Սրտի անհուն բերկրութեամբ կողջունեմք անմահն Արծրունու հիմնադրած «Մշակի» օգտաշատ գործունէութիւնը և անսայթաք ուղղութիւնը։

Ցառաջիկայ մայիս 26-ին տօնուելիք «Մշակի» 40-ամեայ յօբելեանին մեր սրտագին շնորհաւորութիւնները զրկելով՝ հեռուէն մենք ալ անհուն ուրախութեամբ կը մասնակցինք, անոր անդուլ զեկավարներուն ի սրտէ կար ու կարողութիւն մաղթելով։

Մնամք յարգանքներով
ի դիմաց Բաբերդի Հայ.-Ընթերցասիրաց Միութեան վարչական ժողովոյ՝
Ատենապետ՝ Սերովբէ Պալեան
Ատենադպիր՝ Հայրապետ Գուշճեան
Բաբերդ

ՈՒՂԵՐՁ
ՔԱՌԱՍՆԱՄԵԱՑ «ՄՇԱԿԻՆ»
(1872—1912)

Հայաստանը թող պսակէ արժանաւոր դաւակին՝ հրապարակագիր Գրիգոր Արծրունուն և նորին ազգօգուտ սուրբ գործը շարունակողներին՝ պ.-պ. Ալ. Քալանթարին, Հ. Առաքելեանին և Ց. Տէր-Մարկոսեանին. կեցցեն։

—

Ղրիմ նահանգում կայ մի տեղ, որ կոչվում է «Դրունք-Բայդարայ», Ուր նախընթաց գիշեր կու գնան, դիտել արեւն որ նոր կելնայ.
Լեռանց մի կողմն առաւօտ է, բնութիւն զարթած, լուսով ջոկուած,
Մինչ ի միւս կողմն դեռ կը տիրէ մթին գիշեր խաւարամած։
Նոյն և նման և մենք այսօր յօբելեանիս այս ի հանդէս,
Բնականի տեղ գրականական լուսապատկերի կամք ի տես։
Մի կողմն անտաղ կոյտ մարմարի՝ հայկեան կենաց խոպանութիւն.
Միւս կողմն արդէն պատրաստ արձան՝ հայկեան սփոփիչ այժմէութիւն,
«Մշակի» ազդմամբ հայ բարք, լեզուն, զարթած ինքնաճանաչութիւն։

Ես չեմ խօսիր «Ազդարարի» հայ լրագրաց նախահօր վրայ,
Ծանրաբարոյ «Բազմավէպի» եօթանասնամեայ ծերունւոյ վրայ.
Այլ կու խօսիմ առոյգ հասակ, ժիր ու ջղուտ «Մշակի» վրայ,
Որ քառասուն տարի հերկեց՝ վարդեր բուսոյց փշերի վրայ,
Որ քառասուն տարի կը ուռեց՝ ապիներ ստացաւ լայն կրծքի վրայ։

Գաղափարի կուռ դաշտում հետևեց միշտ ճշմարտութեան,
Մտքով, խօսքով, գրչով, փողով նուիրեցաւ այդ ուղղութեան,
Խոր ակօսեց մեծ-մեծ կոշտեր՝ մըզված յամառ տգիտութեան,
Ուղիղն ասաց մեծի-փոքրի՝ առանց երբէք աչառութեան,
Հարթեց շատ մը դժուարութիւնք հանդէպ յառաջադիմութեան։

* * *

Որևէ գործ, որքան և փոքր, մաքուր խըղճով գլուխ բերուած,
Հաճոյական է տեսողաց, արժանի անկեղծ դրուատեաց.
Իսկ երբ գործն է մեծ և դժուար, փափկանկատ, արկածալի,
Գործ բազմահոգ և հանրութեան հետ մըղպէս պարուանտելի
Այդ հրաշալի ամբողջի դէմ բառ կը պակսի բացատրելի։

Ընթերցող հասարակութեան առաջ շարուած են հատորներ,
Քառասնամեայ ճըգանց արդիւնք հոգ նիւթերով լի «Մշակին»։
Օն թերթեցէք, հետաքրքիր քաղաքացիք, շինականներ,
Ամեն դասի և հասակի, երկու սեռի ընթադատներ,
Նոյն իսկ, թէ կայք, նախանձաբեկ կանխակալոյ կողմնակալներ։
Տեսէք հմտալից յօդուածներ, առաջնոր դողք բուն զարկերակք,
Որոնց ձայն տան աշխատակիցք՝ բացատրելով երանգ-հրանգ։
Ոչ մի կարևոր լուր կամ դէպք՝ չի անցներ հոն անսիպ կամ խակ,
Ձայն կը փորձեն և կրոճան շատ մը վարժ ատամներ, բերանք.
Վատին առաջքն առնըւելով, լաւեր չեն գնար անհետանք։
Ազգին ցաւոց, ուրախութեանց, վտանգաց՝ ճիշդ արտայայտութիւնք,
Աղէտից՝ սուր, սով, երկրաշարժք՝ դարման, նախազգուշացութիւնք.
Ազատութեան դիմակի տակ վեղծողնդրու՝ կշտամբութիւնք,
Սրխալ առնըւած քայլերու մեղմ և յուշիկ վերուղղութիւնք։
Կըշռի առէք, արդար կըշռի, այս թանկագին ծառայութիւնք։

Հայ ազգի սև ճակատագրի անխուսափելի հետևանք,
Շատ հեռաւոր տեղեր սփռած հայրենակարօտ գաղթականք,
Ինչպէս զարնան աւետաւոր բազմախօսիկ մի ծիւեռնակ,
Այնպէս կընդունին, կընթեռնուն՝ տան լուրերով բեղուն «Մշակ»։
«Մշակն» ազգի ցրութեան մասանցն է կապկապող ամուր օղակ։
Օտարաց դէմ՝ ազգի բերան, պաշտպան, թարգման և ջատագով,
Հայոց համար «Մշակն» է թերթ՝ բարեացակամ հոգւով, սրտով։
Այն հայոց մը է, ուր կը ձուլուին՝ ծաղկած մաքեր, գաղափարներ.
Նա տարկութեան կողմնակից չէ, աղատ սընաւ սկիզբէն ի վեր
Ամեն հայու գրաւիչ սրտեր՝ չը խորելով դաւանանքներ։
Դա փեթակ մէ, ուր հիւթ բերին լինը հարիւր մեղու-գործիչ,
Եւ այդ մեղրէն ճաշակեցին հազարաւոր հայկակ կարիճ.
Այդ քաղցրութեամբ տարուծուեցան հարիւրաւոր հարցեր զգուիչ,
Չի պարսամոր սրտի, մտքի կառաջնորդէր սէրը կրթիչ.
Ազնիւ զէնքն էր՝ համոզալից և տրամաբան գրիչը դիւթիչ։
Մեծ է Գրիգորի Արծրունւոյն այդ օգտակար հիմնարկութիւն.
Նա գուրգուրաց զաւկի պէս՝ ծախսեց բոլոր կարողութիւն.
Ամբաւ ճրգամբ գլուխ բերեց անընդհատ հրատարակութիւն,
Խնամոտ, ձեռնհաս անձանց թողուց նոյն ոգով շարունակութիւն։
Ընթիրցողներ, մեզ կը մնայ ապահովել տեղութիւն։

Հեռու օտար արևու տակ, Վենետկոյ Սուրբ Ղազար կղզում,
Ուր անընդհատ քառասուն ամ կընթեռնուն գրածները «Մշակում».
Դեռ օրհնութիւն մրմնջալով կապրի Արծրունւոյն վարժապետ,
Մխիթարայ հին տան աբբայ Իգնատիոս մեծ դիտապետ.
Ուր Ալիշանն օրհնեց ծնունդ սերկեան յօբելեար «Մշակին»։
Կաթողիկեայ փոքրիկ համայնքն յանձին իւրեանց առաջնորդի,
Այն բիւրաւոր մաղթանաց հետ, որ կը լսուին հոս մի առ մի,
Կը խրախուսուի խառնել իր ձայն հասարակաց հետ միաձայն,
Ցաւերժ յիշատակ Արծրունւոյն, անմահ անուն քաջ հիմնադրին,
Ոյժ ու կորով, քաջալերանք շարունակող հերոսներուն։

Կեցցէ յաւէտ Գրիգոր-«Մշակ»,
Կեցցէ անոր գրողաց բանակ,
Կեցցեն գործին գլուխ կանգնած Քալանթար և Առաքելեանց։

Դեռ շատ արև և շատ տարի ծագէ Աստուած «Մշակի» գլխին,
Եւ ծառայէ անդրդուելի այդ սրբացած նպատակին։
Ովկեանի ալեաց նման տարածվի նա ընդ հայս համայն,
Ըստ արժանւոյն գնահատելով օգուտ բերէ միանգամայն։
Յօբելեանից յօբելեաններ թող յաջորդեն, գոհ, զուարթ օրեր։

Ներկայացուցիչ
Դիրապայծառ Առաքելական Կառավարչի Ամենայն Կաթողիկեայ հայոց ի Ռուսաց Կայսերութեան
Տեառն Սարգսի ծայրագոյն վարդապետի
Տէր-Աբրահամեան, հ. Դիոնէսիոս վարդ. Գաղատոսեան,

Նախանդամ՝
Հայ կաթող. հոգ. վարչութեան ի Ռուսաց Կայսերութեան, Միքայել Մխիթարեան Ուլխին Վենետկոյ։